דרומית מזרחית היא לשכה שהיו עושין בה לחם הפנים, מזרחית צפונית בה גנזו בית חשמונאי אבני מזבח ששקצום מלכי עובדי כוכבים, צפונית מערבית בה יורדין לבית הטבילה: אמר רב הונא מאן תנא מדות - ר"א בן יעקב היא דתנן עזרת נשים היתה אורך מאה ושלשים וחמש על רוחב מאה ושלשים וחמש, וארבע לשכות היו בד' מקצועותיה ומה היו משמשות? דרומית מזרחית היא היתה לשכת הנזירים ששם נזירים מבשלים את שלמיהן ומגלחין שערן ומשלחין תחת הדוד, מזרחית צפונית היא היתה לשכת (א) דיר העצים ששם כהנים בעלי מומין עומדין ומתליעין בעצים שכל עץ שיש בו תולעת פסול לגבי מזבח, צפונית מערבית היא היתה לשכת המצורעין, מערבית דרומית אמר ר"א בן יעקב שכחתי מה היתה משמשת, אבא שאול אומר בה היו נותנין יין ושמן והיא היתה נקראת לשכת בית שמניא ה"נ מסתברא דר"א בן יעקב היא דתנן כל הכתלים שהיו שם היו גבוהין חוץ מכותל מזרחי שהכהן השורף את הפרה עומד בהר המשחה (ב) ומכוון ורואה כנגד פתחו של היכל בשעת הזאת הדם ותנן כל הפתחים שהיו שם גובהן עשרים אמה ורוחבן עשר אמות *) ותנן לפנים ממנו סורג ותנן לפנים ממנו החיל עשר אמות ושתים עשרה מעלות היו שם רום מעלה חצי אמה ושילחה חצי אמה, ט"ו מעלות עולות מתוכה היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים רום מעלה חצי אמה ושילחה חצי אמה ותנן בין האולם ולמזבח כ"ב אמה ושתים עשרה מעלות היו שם רום מעלה חצי אמה ושילחה *) חצי אמה ותנן ר"א בן יעקב אומר מעלה היתה שם וגבוה אמה ודוכן נתון עליה ובו שלש מעלות של חצי חצי אמה אי אמרת בשלמא ר"א בן יעקב היא היינו דאיכסי ליה פיתחא, אלא אי אמרת רבנן הא איכא פלגא דאמתא במתחזי ליה פיתחא בגויה אלא לאו שמע מינה רבי אליעזר בן יעקב היא רב אדא בר אהבה אמר הא מני רבי יהודה היא דתניא רבי יהודה אומר המזבח ממוצע ועומד באמצע עזרה ושלשים ושתים אמות היו לו

עשר

*) [גיר' סדר המשנה ושלחה אמה ועיין בכ"מ פ"ו מהל' בית הבחירה הלכה ו]

רש"י

ששיקצום מלכי עובדי כוכבים · שהקטירו עליה לעבודת כוכבים במקדש קתני (ג) בלשכת הטלאים שהוא במערבית דרומית: **מאן תנא מדות** · הא מתניתין דמסכת מדות (ד) (היא:) **ר"א בן יעקב היא** דסתמיה דמתניתין דמדות קיימי כוותיה: **היתה אורך** · מן המזרח למערב על רוחב מן הצפון לדרום: **ומגלחין שם שערן** · דכתיב (במדבר ו) ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים: **לשכת המצורעין** · מפרש בפירקין דלקמן ששם המצורעין טובלין בשמיני לטהרתן כשבאין להכניס ידיהן לבהונות אע"פ שטבל מבערב: **אמר ר"א בן יעקב שכחתי כו'** · מכלל דרישא ר"א בן יעקב קאמר לה: **ה"נ מסתברא** · דסתמא דמדות ר"א קאמר לה: **דתנן כל הכתלים וכו'** · ולא מלית מוקמת לה אלא כר"א בן יעקב: **כל הכתלים שהיו שם** · בכל בנייני הר הבית היו גבוהין הרבה מאד עד שהיו כל פתחים שבהן גבוהין כ' אמה לבד ממה שעל הפתחים הרבה מאד: **חוץ מכותל מזרחי** · הוא התחתון לרגלי הר הבית שבו נכנסין לחיל שלפני עזרת נשים ומן החיל נכנסין לעזרת נשים ומעזרת נשים לעזרה הגדולה: **שהכהן השורף את הפרה עומד בהר המשחה** · הוא הר הזיתים אשר על פני ירושלים מקדם ופני הכהן למערב: **ומכוין ורואה** · מעל גובה ראש הכותל דרך השערים שלפנים הימנו פתחו של היכל כשהוא מזה בדם כדכתיב (במדבר יט) והזה אל נכח פני אהל מועד וגו' ואם היתה הכותל גבוה אע"פ שהשערים מכוונים זה כנגד זה שער הר הבית כנגד שער עזרת נשים ושער עזרת נשים כנגד שער העזרה הגדולה ושער העזרה כנגד פתח ההיכל לא היה יכול לראות את פתח ההיכל דרך פתחים לפי שההר הולך ומגביה ועולה עד שקרקע פתח ההיכל גבוה כ' אמות יותר מקרקעי רגלי הר הבית ונמצאת אסקופת ההיכל גבוהה ממשקוף פתח הר הבית ולא יוכל לראות חלל פתח היכל דרך אותו פתח: **ותנן כל הפתחים וכו' ותנן לפנים הימנו וכו'** · כל הני "תנן ,ותנן" דקא מייתי הכא לפרושי אתי דלא משכחת דאיכסי פיתחא תתאה במעלות הר הבית אלא כר' אליעזר בן יעקב: **גבוהין עשרים אמה** · כיון דגבוהין עשרים אמה לא משכחת שנכסתה במעלות ההר לרבנן: **לפנים ממנו סורג** (ה) · היה שם לפנים מכותל מזרחי והיא מחיצה העשויה נקבים נקבים כסירוגי מטה של חבלים ועושין אותה בדפי עץ ארוכים וקצרים שקורין לט"ש ומרכיבין אותן זו על גב זו באלכסון וקורין אותן בלע"ז פרודל"י: **לפנים** · מאותו סורג היה מקום פנוי י' אמות והוא נקרא חיל: **ושתים עשרה מעלות היו** · בתוך י' אמות שההר מגביה מן הסורג עד שער עזרת נשים רום כל מעלה ומעלה חצי אמה הרי שעלה קרקע עזרת נשים ו' אמות: **ושלחה** · משך רוחב המעלה חצי אמה וארכה בכל רוחב ההר לצפון ולדרום: **ט"ו מעלות** · גובה קרקע עזרת ישראל מעזרת נשים הרי שעלה ההר י"ג אמה וחצי: **ותנן בין האולם למזבח י"ב מעלות** · הרי שגבה קרקע היכל מקרקע הר הבית התחתון תשע עשרה אמה וחצי עדיין נשאר מן הפתח התחתון חצי אמה עליונה לראות דרך שם חצי אמה התחתונה של חלל פתח ההיכל: **ותנן ר"א בן יעקב אומר מעלה היתה** · עוד בעזרת ישראל וגבוהה אמה וארכה ברוחב כל העזרה: **ודוכן** · של לוים בנוי עליה וגבוה אמה וחצי: **ובו ג' מעלות של חצי** (ו) **אמה** · שעולין בהן לדוכן: **אי אמרת בשלמא** · סתמא דקתני דכותל מזרחי נמוך כדי לראות ממעל לו דרך שערי עזרת נשים ועזרת ישראל את חלל פתח ההיכל: **ר"א היא** · דאית ליה מעלה יתירה וגבה קרקע ההיכל מקרקע התחתון כ' אמה וחצי *: **היינו דאיכסי ליה** · פתח התחתון בגובה קרקע ההיכל: **אלא אי אמרת רבנן** · הרי לא עלו המעלות אלא י"ט אמה וחצי ופש ליה פלגא אמתא דמיתחזי ליה פתח ההיכל בגוויה לכהן שבהר הזיתים: **רב אדא בר אהבה אמר הא מני** · דקתני דכותל מזרחי הוצרך להיות נמוך ר' יהודה היא דאמר המזבח עומד באמצע העזרה כנגד הפתחים ומלא גובהו סותם את הפתח התחתון שהרי עלה קרקע עזרת ישראל מקרקע התחתון י"ג אמה וחצי אמה קודם שהגיע למזבח והמזבח גובהו תשע הרי עשרים ושתים וחצי:

עשר

תוספות

דרומית מזרחית היא היתה לשכת לחם הפנים · לקמן (דף יז.) פריך דלעיל במתניתין דתמיד מוכח דהיא היתה בקרן מזרחית צפונית דקא חשיב מלשכת טלאים שהיתה בקרן מערבית צפונית עד לשכת לחם הפנים ד' לשכות וכי מקפת דרך ימין נמצאת לשכת לחם הפנים בצפונית מזרחית ומשני לה וקשיא לן ליפרוך נמי דלעיל קאמר דשאר שתי לשכותיה הוי לשכת החותמות ולשכת בית המוקד והכא קאמר שבאחת גנזו בית חשמונאי כו' ובאחת יורדין לבית הטבילה וי"ל טובא איכא לשכות ומיני כלים שמשמשין שנים ושלשה דברים: **הא** איכא פלגא דאמתא · הא דלא משני שההיכל היה לו אסקופה למטה בפתחו שהיתה גבוה חצי אמה דקים ליה שלא היה כך ואת"ל שהיה לו היה לשאר השערים כמו כן וא"כ הכי איכא פלגא דאמתא דמתחזי פתחא בגוויה: **הא** מני ר' יהודה דאמר מזבח ממוצע וכו' · ואיכסי ליה פיתחא בגובהו של המזבח העומד בפניו ומפסיקו והכא נמי הוה מצי למימר ר"ש היא דאמר בפרק איזהו מקומן (זבחים דף נג.) כוליה מזבח בצפון קאי דמזבח והכבש מכסין בפני הפתח דאף על פי שהכבש יורד ומשפע לצד הדרום

המדקדק

עין משפט נר מצוה

עא א ב מיי' פ"ה מהל' בית הבחירה הל' ז:
עב ג מיי' שם פ"ו הלכה ה:
עג ד מיי' שם פ"ה הל' ב והלכה ה:
עד ה ו שם הלכה ג:
עה ז שם פ"ו הל' א:
עו ח שם הלכה ב:
עז ט שם פ"ה הל' יב:
עח י שם פ"ו הלכה ד:
עט כ שם הלכה ג:

רבינו חננאל

[עושין בה] לחם הפנים' ורמינן עלה הא דתנן במדות פרק ראשון ' ד' לשכות היו בבית המוקד כו' ' ומה היו משמשות מערבית דרומית היא היתה לשכת טלה קרבן דרומית מזרחית היא היתה לשכה [שהיו] עושין בה לחם הפנים הנה לשכת טלה קרבן במקצוע מערבית דרומית היא עומדת ואיך שנה התנא של תמיד כי היא במקצוע צפונית מערבית ' ומשנינן מאן תנא מדות ר' אליעזר בן יעקב כלומר חולק עליו על התנא ששנה התמיד ' דתנן עזרת הנשים היתה אורך קל"ה על רוחב קל"ה וד' לשכות היו בד' מקצועותיה כו' עד מערבית דרומית א"ר אליעזר בן יעקב שכחתי מה היתה משמשת הכי נמי מסתברא דתנא דמדות ר' אליעזר בן יעקב היא דתנן כל הכתלים שהיו במקדש היו גבוהין חוץ לכותל מזרחי שהוא נמוך שהכהן השורף הפרה עומד בהר המשחה ומתכוין ורואה פתחו של היכל בשעת הזאת הדם ' ותנן כל הפתחים שהיו שם גובהן כ' אמה ' ורחבן י' אמה ' ותנן לפנים הימנו החיל כו' ומצאנו י"ב מעלות כל מעלה רומה חצי אמה ומעזרת הנשים לעזרת ישראל ט"ו מעלות ובין האולם להיכל י"ב מעלות ' נמצאו ל"ט מעלות כל מעלה גובהה חצי אמה הנה י"ט אמה וחצי ולדברי זה התנא אינו צריך להנמיך הכותל המזרחי אע"פ שיגביהנו ק' אמה (הפתח שעל הכותל) [הכותל שעל הפתח] המזרחי ביון שגבהו[של פתח]כ' אמה נשאר מן הפתח חצי אמה שלא כסוהו המעלות הללו ויכול לראות מתוכו פתח ההיכל אלא כיון ששנה כי כותל המזרחי היה נמוך כדי לראות מעליו פתח ההיכל למדנו שדברי ר' אליעזר בן יעקב הן שמוסיף על המעלות הללו ב' אמות וחצי גובה ' דתנן ר' אליעזר בן יעקב אומר מעלה היתה שם וגובהה אמה ודוכן נתון עליה ובו ג' מעלות של חצי חצי אמה שנמצא גובה המעלות והדוכן כ"ב אמה ונתכסה הפתח כולו לפיכך הוצרכו לעשות כותל נמוך ' בא רב ארא לאוקמה למדות לרבי יהודה דתני מזבח ממוצע ועומד באמצע עזרה מכוין כנגד היכל וכותליו ודחינן לה

דלא

מסורת הש"ס

[ע"ז נג:]
מדות פ"ב מ"ג
לקמן נח.
[זבחים נה:]
*מדות פ"ב מ"ג
שם מה
שם פ"ג מ"ו
[שם פ"ב משנה ב]
זבחים נח:

הגהות הב"ח

(א) גמ' לשכת העצים כצ"ל ותי' דיר נמחק נהר המשחה:
(ב) שם ומתכוון ורואה:
(ג) רש"י ד"ה ששיקצום קתני מיהת בלשכת:
(ד) ד"ה מאן וכו' דמסכת מדות ראב"י היא דסתמיה כצ"ל ותי' היא נמחק והד"א:
(ה) ד"ה לפנים ממנו סורג · סורג היה:
(ו) ד"ה ובו ג' מעלות של חצי חצי אמה:

תוספות ישנים

חוץ מכותל מזרחי · לא בעי למימר שאותו לא היה גבוה יותר מארבעים אמה אבל ארבעים אמה היה גבוה שהרי לעזרת נשים גבה אותה קרקע שש אמות ואותו כותל היה גבוה ארבעים אמה שכולם היו כך וגובה הפתח כ' אמה מן האיסקופה נמצא שהמשקוף של עזרת נשים לא היה גבוה אלא שש אמות יותר ממשקוף כותל שער מזרחי שגובהו היה כ' אמה כמו כן נמצא צריך היה שלא יהא הכותל מזרחי גבוה מעל שער של עזרת נשים ו' אמות שא"כ איך יוכל לראות פתחו של היכל מעל כותל מזרחי דרך שער עזרת נשים נמצא שלא היה כותל מזרחי זה של תחילת הר הבית גבוה כ"ו אמה: ותנן בין אולם כו' · ושלחה אמה גר' בדאולם בספרים ישנים ובמס' מדות וכן מוכח נמי התם דתנן כל מעלות שהיו שם שלחן חצי אמה חוץ משל אולם: **אי אמרת** בשלמא ר' אליעזר בן יעקב היא היינו דאיכסי ליה פיתחא · מה שפי' בקונטרס דלר' אליעזר גובה קרקע עזרת כהנים עשרים אמה ומחצה לא דק דבמס' מדות מוכיח בהדיא שבלא המעלות של דוכן היו בכל אורך עזרת כהנים דקתני נמצא עזרת כהנים גבוה משל ישראל שתי אמות ומחצה: (מאן תנא מדות) [הא מני] ר' יהודה היא · לפי [מה] שפי' רבינו שלמה מפי א) (עצמו) קשה היכי מוכח דמדות ר' יהודה היא מדלא אתיא כר' אליעזר בן יעקב ומה טוכחה היא זו דילמא תנא אחרינא הוא דאית ליה לקמן פרק הוציאו לו (דף נח.) ובזבחים (דף נח:) דכוליה

מזבח

א) נ"ל רבותיו :